

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’IN ESERLERİNDE KADINLAR

Sevgül TÜRKMENÖĞLU¹

ÖZET

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk romanında kendine özgü tarzıyla dikkat çeker. Yazı dünyasına Ahmet Mithat Efendi’nin desteği ile girer. Hüseyin Rahmi Gürpınar, yazı hayatına başladığı yıllarda hiçbir ekole bağlanmadan yazı hayatını sürdürür. Kendisine farklı ekollere dâhil olması için teklifler gelmesine rağmen o, bağımsız olabilmek için bu teklifleri reddeder. Eserlerinde olaylar, İstanbul’da geçer. Bu yüzden Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın bir İstanbul yazarı olduğunu söylemek yerinde olur. Küçük yaşta başlayan yazma merakıyla çok sayıda roman ve hikâyeye imza atmıştır. Eserlerinde en dikkat çekici özellik, kadın konuşmalarını başarıyla aktarmasıdır. Kadınlar arasındaki kavga, dedikodu gibi diyalogları canlı ve renkli bir üslupla okuyucuya aktarır. Eserlerinde Natüralizm’in etkisiyle hayata ait bütün kötü unsurlar net bir biçimde yer alır. Bu çalışmada Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın roman ve hikâyelerinde sıkça yer verdiği kadın kahramanlar; kavga, dedikoduculuk, cehalet gibi temalarla, romandan alıntılanan canlı diyaloglarla verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Hüseyin Rahmi Gürpınar, cehalet, batıl inançlar, dedikodu.

Türkmenoğlu, Sevgül. "Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Kadınlar". *idil* 3.12 (2014): 79-96.

Türkmenoğlu, S. (2014). Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Kadınlar. *idil*, 3 (12), s.79-96.

¹ Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, se_cabaz(at)hotmail.com

WOMEN IN HUSEYİN RAHMI GURPINAR'S WORKS

ABSTRACT

Huseyin Rahmi Gurpınar, with his own unique style, gets noticed in Turkish novel. He starts in writing with the support of Ahmet Mithat Efendi. Although he is offered to be included in different styles , he refuses these offers to be able to be independent. He gets across the dialogues such as strifes and gossips to the readers with his own bright and hued wording clearly. All bad elements of life take part in his works with the influence of Naturalism clearly. Women dialogues in his novels and tales are remarkable with their humorous ways as well. Huseyin Rahmi Gurpınar sheds light on a period of Istanbul in terms of his. In this work, women heroes, who Huseyin Rahmi Gurpınar mentioned in his novels and tales frequently, will be given with themes such as fight , talebearing, ignorance and bright dialogues quoted from novels together.

Keywords: Istanbul, Huseyin Rahmi Gurpınar, ignorance, superstitions, gossip.

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Türk romanında kendine özgü tarzıyla dikkat çeker. Yazı dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteği ile giren Gürpınar'ı da tıpkı üstadı Ahmet Mithat gibi tek bir batılı akıma bağlamak zordur. Hüseyin Rahmi'nin yazı hayatına başladığı yıllar, Tanzimat ikinci dönem şair ve yazarlarının edebiyat dünyasına egemen olduğu, Servet-i Fünun kuşağının ise yazı alanına çıkmaya hazırlandığı yıllardır. Yazar, Servet-i Fünun edebiyatına karşı hiçbir yakınlık duymaz ve bu ekole girmeyi de hiç düşünmez. Bunu kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle anlatır: “Edebiyat-ı Cedide'ye karşı o zamanlar hiçbir şey düşünmüyordum. İltihak için teklif bile ettiler. Eğer o zümreye geçseydim, onların havasına uymak lazım gelecekti; hâlbuki serbest kalmak istiyordum” (Koray 1990: 12) Böylece yazar, yazma konusunda özgürlük alanını da daraltmayarak kendi özgün tarzıyla eserler verir. Servet-i Fünun Edebiyatı o dönemde büyük rağbet görmesine rağmen Hüseyin Rahmi Gürpınar, “Ahmed Midhat'ın popüler roman çıkırını tek başına ve büyük bir kudretle devam ettiren” (Akyüz 1997: 141) bir yazar olarak öne çıkar. Tanpınar'a göre, yazarı Türk edebiyatı ve romancılığı için önemli kılan noktalardan biri de Türk romanında hakiki konuşmanın Hüseyin Rahmi ile başlamasıdır. (Tanpınar 1998:67).Yine Tanpınar'ın tespitiyle “edebiyatımıza sokak, onunla girmiştir.” (Tanpınar 1998:67) Hüseyin Rahmi'nin eserlerinin konuları hep İstanbul'da geçer. Yazarın romanlarını en çekici ve canlı kılan özellik, kadın konuşmalarını başarıyla canlandırmasıdır. Özellikle hayatları boyunca İstanbul dışına çıkmamış yaşlı kadınları çok başarılı bir şekilde konuşturur. Türkçeyi, özellikle de İstanbul Türkçesini, onun eserlerinde kadın konuşmalarında canlı sahnelerle görmek mümkündür. Bu konudaki başarısını, henüz üç yaşındayken babasını kaybedip anneannesinin Aksaray'daki konağında geçirdiği yıllara borçludur. Bu konağa gelip giden “mahalleli kadınlardan dinlediği hikâye ve masallarla büyür.” (Koşar 2005:2).

Pertev Naili Boratav'ın ifadesiyle “O, Türk romanının ilk büyük hamlesini yapmış bir sanatkârdır.” (Boratav 1945: 212). Roman ve hikâyeleri özellikle kadın kahraman sayısı bakımından zenginlik gösterir. Fethi Naci “Hüseyin Rahmi'nin romanlarından elli yıllık bir sürenin İstanbul'daki görünüşlerini”(Naci 2008:4) izlemenin mümkün olduğunu söyleyerek yazarın bu özelliğine vurgu yapar.

Yazar, romanlarında cehaletin sevgiyle batıl inançlara yönelen kadınlara sıkça yer verir. Mehmet Kaplan Gürpınar'ın “II. Meşrutiyet devrine kadar daha ziyade alafranga tiplerle namuslu ve ahlâklı tipleri ele aldığını, II. Meşrutiyetten Cumhuriyet'e kadar olan devrede üst üste bâtil inanç konusunu işlediğini, Cumhuriyet devrinde ise içgüdülerine göre yaşamayı hayat felsefesi haline getiren ve klasik ahlâkı red ve inkâr eden tipler yarattığını”(Kaplan 1997: 474) söyler. Bu

çalışmada da Kaplan'ın dikkat çektiği, bâtil inanç eğilimi yoğun olan ve bununla birlikte dedikodu, cehalet, mahalle kavgaları gibi temalarla ele alınan kadınlara yer verilecektir. Saydığımız bu başlıklar, yazarın anlatısındaki canlılığı ve hızlı bir hayat akışını da sağlayan unsurlardır. Bu unsurlar aynı zamanda bir dönemin İstanbul'una kenar mahalle bağlamında ayna tutar.

1.Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerinde Kadınların Başlıca Özellikleri

1.1.Cehalet

Bu bölümde, yazarın eserlerinde cehaletleriyle öne çıkan yaşlı kadınlar ele alınacaktır. *Şeytan İşi* adlı romanının kahramanı Hayriye Hanım, yaşlı bir kadındır. Bir kenar mahallede yalnız yaşar. Yaşlı kadının komşularından biri, tam bir kirliliğe çıkı olan Hayriye Hanım'a bir ders vermek için, ona cinlerin, perilerin ağzından birtakım mektuplar yazar. Hayriye Hanım'ın okuma yazması yoktur. Bu mektuplardan birini mahalleden birilerine okutur. Mektupta Hayriye Hanım'ın paralarından ve o paraları sakladığı yerden söz edilir. Hayriye Hanım, her türlü sırrının bir mektupta açıkça ifşa edilmesinden çok korkar. Perilerin, kendine ait bu özel bilgileri nasıl edindiklerine akıl sır erdiremez. Bu arada yeni mektuplar da gelmeye devam eder. Hayriye Hanım, mektuplar eline her ulaştığında "sıkıntısından terler. Parmaklarının yaşı zarfı geçer. O anda Cenabı Hak'tan kendine bir okuma gücü vermesi için bir mucize diler gibi gözlerini adres satırından ayırmaz." (Gürpınar 1984:271). Hatta "kendini bu zorluktan kurtarmaları için birkaç evliya Yaşin'ler, Fatiha'lar adar." (Gürpınar 1984:272) Yazar, Hayriye Hanım'ın ümmiliğini, anlatımına mizah karıştırarak anlatır. Hayriye Hanım'ın cehaletini gülünç bir kalıba sokarak okuyucuya aktarır.

Yazarın *Metres* adlı romanında da yine okuma yazması olmadığı için müşkül durumda kalan bir kadına yer verilir. Romanın kadın kahramanlarından Saffet Hanım, alafranga bir hayat tarzı yaşayan kocasının bu yaşantısına uyum sağlayamaz ve bunalır. Bu durumu şöyle ifade eder:

Ben "ümmiye" isem ne kabahatim var? Allah öyle yaratmış. Anası beni gördü de aldı. Ben sahiden umacı imişim gibi yüzünü asıyor. Sedin ta ötesine çekiliyor. Eline çarşaf kadar bir Frenk ceridesi alıyor. (Gürpınar 1970:14).

Okuma yazması olmayan Saffet Hanım, kocası tarafından hakir görülmeğe şikâyet eder. Kenar mahalleden zengin bir muhite gelip buradaki yaşantıya uyum sağlayamadığı için hor görülür.

Cahil kadın tiplerine yazarın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme* romanında da rastlanır. 1910 yılının Mayıs ayında Halley kuyruklu yıldızının dünyaya

çarpacağına dair söylentilerin arttığı sıralarda İstanbul'un küçük bir kenar mahallesi de bu haberle çalkalanır. Herkes bu konuyu konuşur. Yazar da bu küçük mahallede kadınların kuyruklu yıldız hakkındaki endişelerini, safdilce meraklarını ve korkularını mizahi ve renkli bir üslupla aktarır. Bu kadınlardan biri olan Emeti Hanım da kuyruklu yıldızın dünyaya çarpacağını ve kıyametin yakın olduğunu düşünür:

“Sen sakla Rabbim, cümle Muhammed ümmetini, bu Emeti kulumu da... Kıyamet alâmetleri. İşte ben gene söylerim. Bu gökteki kuyruklu, yerdekilerin kötülüğünden çıktı. Geçen sene Dizdâriye taraflarında bir paşanın katırı doğurdu dediler de inanmıyorduk. İşte bakınız doğruymuş.” (Gürpınar 1972:11) gibi cümlelerle safdil bir yaklaşım sergiler.

Yukarıda ele alınan diyaloglar, Hüseyin Rahmi'nin romanlarında sıkça karşılaşılan unsurlardır. Örnek teşkil etmesi bakımından sadece birkaç diyalogun aktarıldığı yukarıda adı geçen romanlarda bu diyaloglar bütün romanlar boyunca sürekli olarak yer alır. Yazarın eserlerine canlılık katan da bu diyalogların fazlalığıdır.

1.2. Dedikoduculuk

1.2.1. Mahalle/Komşu Dedikoduları

Hüseyin Rahmi'nin romanlarında dedikodu da sıkça işlenir. Kadınların özellikle mahalle aralarında sokaklarda veya kapı önlerinde bir araya geldiklerinde dedikoduya yöneldikleri görülür. Dedikodu yaparken çok akıcı ve renkli bir Türkçe kullanımı dikkat çeker. *Hakka Sığındık* romanında, Birinci Dünya Savaşı sonrasının yoksul zamanlarında zengin yaşantılarıyla bulundukları mahallede dikkat çeken Hacı Ferhat ve Hafız İshak Efendilerin evlerindeki lüks yaşantı ve kızlarının o dönem için rahat davranışları mahalledeki kadınlar için dedikodu vesilesi olur. Kadınlar, acımasız bir dedikoduculukla onları dillerine dolarlar. Tiyatroya gidişlerini hoş karşılamazlar. Kadınların kendi aralarındaki bu konuşmalardan yer yer yoksulluk ve sefalet vurgusuna da rastlanır:

-Dün küçük hanımlar seyre gittiler. Gördün mü? Beyoğlu'nda tiyatro varmış.

-Gördüm, gördüm. Sokağa bir sürü köpek gelmiş gibi harhar harhar bir gürültü oldu. Cumbaya koştum. Bir de bakayım ki konağın kapısının önüne otomobil gelmiş. İçerinden bakalım kim çıkacak diye bekledim. Beklerim beklerim kimse çıkmaz. Kuruyan erik ağacının kökünü söktük de hastalara biraz bulgur çorbası pişiriyordum. Çorba lapa olmasın diye bir ocağa koşarım, bir cumbaya koşarım. Bilmem Bulgurlu'ya gelin mi gidiyor, bu ne bitmez tükenmez süs, düzen... En sonunda çıktılar. Hacı'nın kızları Nermin, Narin, Hafız'ın gelini

Sadiye, üçü beraber... Hanım, ne kılık, ne kıyafet... Kokona desem bunların yanında kokona da bir şey mi acaba? (Gürpınar 1995: 175)

Kadınlar Vaizi hikâyesinde, cehaletleriyle öne çıkan kadınların vaaz dinlemek için geldikleri camide ettikleri dedikodu onlara bulundukları ortam itibarıyla ironik bir anlam yüklerken, “bir tersliği, abesliği, uygunsuzluğu, dolayısıyla gülünçlüğü” (Harmancı 2010:441) gösterir. Karşılıklı konuşmalardan oluşan bu dedikodu diyalogu oldukça renklidir ve yazarın kadın konuşmalarını canlı bir sahneyle, başarılı bir biçimde yansıtmayı göstermesi bakımından da önemlidir:

L Hanım: Kadın elli yaşına geldi, yüzünden pudrası, kaşından boyası, gözünden sürmesi eksilmezdi.

M Hanım: A, elbette kendinden yirmi yaş küçük bir delikanlıya vardı. Her gün telli bebek gibi geziyor.

N hanım: A, duymadınız mı? Şimdi daha bir gencini, güzelini bulmuş. Bundan boşanıp ona varacakmış.

L Hanım: Gençler bu kadının nesine bayılıyorlar?

M Hanım: Beyoğlu'ndaki apartmanına!... Benim de öyle kırk odalı bir gelirim olsa bana da bayılırlar. (Gürpınar 1995:265).

Dedikoduculuğu ileri boyutlara vardırarak kadınlardan birine de *Toraman* romanında rastlanır. Mahallenin en dedikoducu kadınlarından Hasna Hanım, bu hastalığından kurtulmak için “Şeyhe” bile danışır. Biraz dedikoduları azalır gibi olur: “Hangisini anlatayım? Lakırdı çok. Bu mahallenin dedikodusu her gün kırk gazeteye yazılsa sığmaz. Ayıplama kardeş, üç gündür lakırdı orucundayım.” cümleleriyle biraz da mizahi bir vurguyla bu yönüne değinir (Gürpınar 1973:11). Ancak huyu yine değişmez ve dedikodu hastalığı olanca şiddetiyle devam eder. Aşağıdaki bölümde bu dedikoduculuğunu sürdürür. Komşusu Şefika'yı çekiştirir:

Şefika'nın her tarafı pörsüdü. Yüzüne lekeler bastı. Gudubet bir şey oldu. Karlar yağsa kış değil mi? Karı bu çirkinliğini örtmek için saçlarını kanarya sarısına boyadı. Eşi dostu kendine güldürdü. Bunun tutarı on paralık ayna. Bir kere aynanın önüne geçip de suratına baksa ya. Çoraklıkta kalmış sağmal ineklere döndü (Gürpınar 1973:11).

Şıpsevdi romanındaki komşu kadın da dedikoduculuğuyla dikkat çeker. Romanın bir yerinde zamane gençlerinin aykırı davranışlarından şikâyet eder:

“Allah esirgesin Rabbim’e sığındım. Şu yakınlarda ne kızlar, ne delikanlılar görüyoruz. Hepsinin başında bir bürümcük başörtüsü hepsinin alt tarafı kırmalı, aymalı bir şeyler. Ahir zaman, ah ah gene çok şükür ki yiyecek ekmek buluyoruz. Başımıza taş yağmıyor. Babaları, kocaları artık bu hanımların süslerine, fantaziyelerine para yetiştirsinler.” (Gürpınar 1971:163).

Şipsevedi romanının bir başka dedikoducusu da Büyük Hanım’dır. Büyükhanım çok fazla konuştuğu ve dedikodu yaptığı için ev halkı tarafından dikkate alınmaz. Biraz bunaklığının da etkisiyle sürekli dedikodu yapmak ister:

“«Acık beni dinleyiniz» davetiyle ricalara, verdiği antlara pek kulak asmazlar. Zavallının sohbet canlılığını, lakırdıcılığını deneyen misafirler de yanına yaklaşmakta ihtiyatlı davranırlar. Zavallı kadın, konuşmak için adeta ağaçtan adam arar.” (Gürpınar 1971:71).

Tesadüf romanında da yine yaşlı bir kadın olan büyücü Hoca Nefise Hanım dedikoduculuğuyla öne çıkar. Nefise Hanım, hemen yan tarafında oturan komşularından hoşlanmaz. Yapı olarak da herkes hakkında dedikodu yapmaya meyillidir. Komşularının, bir sokak kedisi tarafından çalınan pastırmalarını kedinin ağzından alıp yediklerini düşünür ve dedikodusunun konusunu da bu durum şekillendirir:

Hu, Seher, civan kızım...Sana diyorum... Kimse yok mu orada? Fatma... Hayriye... Hu ayol hep neredesiniz? (kendi kendine yavaşça) nerede olacaklar? Küçüğü büyüğü hep pastırmanın başındalar. İlahi kör boğazınıza kor düşün... Ah pastırmam ne tütüyor ne tütüyor... (Elini koklayarak) Ta kendisi işte benim pastırmam... Tıpkı çemeni gibi kokuyor. Deminden dilerken kokusu elime sinmiş... (Yine haykırarak) Kadınlar hu! Hep birden neredesiniz? Biriniz çıkın da cevap verin... (Gürpınar 1984: 14).

Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme romanında Emeti Hanım da sürekli dedikodu yapar. Bu romanda yazar, Emeti Hanım’ın “fiziki özelliklerinden çok, duygu, düşünce ve davranışları üzerinde dur[duğu]” (Şenler 2009: 127) için dedikoduculuğunu başarılı bir şekilde yansıtır. Aşağıdaki alıntıda Emeti Hanım’ın komşusunun gelini hakkındaki dedikodusuna yer verilir:

Hanım, ağzın sıkıdır ya sana bir şey söyleyeceğim... Sorusunu sorduktan, işin inceliğini anlattıktan ve gereken garantiyi aldıktan sonra başlıyordu:

-Bir şey söylemeyeyim diyorum ama, sanki bir kurt durmayıp içimi yiyor gibi geliyor. Bir türlü sabredemiyorum. Hiç Çarşamba günü yüz yazısı olur mu? Şimdiye kadar bu ne görülmüş, ne işitilmiş bir şey (...) Bu kadar gün beklenildi. Bir gece daha sabretselerdi ne olurdu? Hep bu ters işler kızın tertibiymiş. Şımarık mı şımarık. Rabbim esirgeye. Zavallı Ferdane Hanım’ın başı ateşlere yandı. (Gürpınar 1972:130).

Yukarıdaki diyalogların hepsinde konuşma zemini kadınların birbirlerini çekiştirmesi üzerinedir. Söztün alanı da oldukça dardır. Kadınlar, hep aynı konular üzerinden dedikoduyu şekillendirirler.

1.2.2. Kaynana-Gelin Üzerinden Yapılan Dedikodular

Yazarın eserlerinde gelin ve kaynanaların birbirlerini çekiştirdikleri bölümlere sıkça rastlanır. Yazar, *Meyhanede Kadınlar* adlı hikâyesinde, yaşlılığın da etkisiyle oldukça çalçene ve dedikoducu bir kadın olan Bahriye Hanım'ın kaynanasına yer verir. Yaşlı kadın sürekli gelinini çekiştirir, oğluna kızar. Bu diyalog, yazarın kadınları konuşturmadaki başarısını göstermesine iyi bir örnektir. Yaşlı kadın gelini Bahriye Hanım'ı:

Biri burğu öteki tahta...Yine oğlumu vır vır yiyip bitiriyor. Ne dayanıklı erkek bilmem ki!... Geçen gün kocasına iskarpinlerini bağlatıyordu. Öteki lostracı gibi bu aşağılık işi görürken karı: "Aman fena yaptın. Çöz, bir daha bağla..." emriyle küt küt oğlumun arkasını yumrukluyor. Ana ol da gel buna dayan bakalım!... Kızınca arsız mahalle kızları gibi dilini çıkarır. Edepsiz ekmekeçi küreği gibi (eliyle işaret ederek) nah işte bu kadar uzun dili var. Görseniz iki dudağının arasından bir yılan fırladı sanırsınız. Bunun zehri uzun hayvanınkinden çok dehşetlidir. Soktuğunu öldürür. Gelin değil, canlı bir felaket. (Gürpınar 1995:285-286) cümleleriyle çekiştirir.

Gelin kaynana çekişmelerinden oluşan dedikodulara *Kadınlar Vaizi* hikâyesinde de rastlanır. Bir kaynana gelini hakkında dedikodu eder. Bu dedikoduda mizahi bir anlatım dikkat çeker:

Aman hanım, bu gelinim... Uğursuz karı, evimize geldiği günden beri alt üst olduk. Ah, ne söyleyeyim? Ne desem benim adım kaynana, onunki gelin. Büyüyle yalnız oğlumun değil, kaynatasının da ağzını dilini bağladı. Evin içinde hep onun dediği olur. Meğersem ne soysuz kariymış hanım? Kör olasıca şeytan beni yanılttı, bilemedim, aldım. Evde kalmış koca ağızlı, kart, kokmuş kariyı gelin diye getirdim, köşeye oturttum. (Gürpınar 1995: 265)

Şırpsevdi romanında da gelin kaynana çekişmesi dikkat çeker. Emeti Hanım, kaynanasından şikâyetçidir:

Azize Hanımcığım, halimi sorma... Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görünce, o aşçı Zarafet Kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. (...) Ne yediğimi biliyorum ne içtiğimi. (Gürpınar 1971: 301)

Tesadüf romanında da yine gelin kaynana dedikodusu bu kez de Nefise Hanım tarafından yapılır:

“Paydostan sonra Nefise, komşusu Gülsüm’ün bu gayretini beğendiği için birkaç defa yüzünden öperek:

-Gülsümcüğüm, soy karısın bilirim, ama ne faydası var, bir iyi kocaya, bir kadın kaynanaya düşemedin ki... Onların elinden çekmediğin kalmıyor. Seni o eve gelin değil sanki hizmetçi diye aldılar. O yatalağa bakmak kolay mı?” (Gürpınar 1984: 18)

Bu bölümde örneklerle verilmeye çalışılan dedikoducu kadınlar, birbirlerine çok benzerler. Gelin kaynana dedikodularında da mahalle kadınlarının kendi aralarındaki dedikodularda da çok benzer ifadeler vardır.

1.3. Batıl İnançlar

Hüseyin Rahmi Gürpınar, eserlerinde batıl inançlara bağlı kadınları sıkça işler. Çok sık ele aldığı bu konu onun romanlarının belirgin özellikleri arasındadır. Efdal Sevinçli, yazarın bu özelliğini, “toplumumuzun bir zamanlar büyülere, tılsımlara kapılışını edebiyatımızda Gürpınar ölçüsünde konu olarak seçen bir başka yazarımız yoktur.” (Sevinçli 1990:175) ifadeleriyle dile getirir. Osman Gündüz de Gürpınar’ın “Cumhuriyet öncesinde yazdığı bütün romanlarında, toplumun hurafe ile şekillenmiş inanç dünyasını ve yerleşmiş ahlâki değer yargılarını değiştirmeyi hedefle[diğini]” söyler (Gündüz 2013: 420). Bu tespitlere ek olarak yazarın bir dönemin kenar mahalle yaşantısının bir kesitini de bu konuşmalar vasıtasıyla yansıttığını söylemek yanlış olmaz. Bu romanlardan biri olan *Şipsevdi* romanında İstanbul’un kenar mahallelerinde yaşayan kadınlar arasında yoğun bir şekilde batıl inançların yaygın olduğu görülür. Bu kadınlardan birinin aşağıdaki konuşmaları bu batıl inançları yansıtır: “Hay Rabbim esirgesin. Biz gençliğimizde akşam üstü çarpılırız diye korkudan bahçedeki incir ağacının yanına bile gidemezdik.” (Gürpınar 1971:212).

Can Pazarı romanında da batıl inançlarla karşılaşılır. Romanın kahramanlarından Necibe Hanım, evi Fatih yangınından sağlam kurtulduğu için kendisine keramet atfedilen Baha Enis Efendi’nin genç ve ahlakça düşkün karısıdır. Enis Efendi uyuduktan sonra, Veysi adında işsiz güçsüz takımından bir adamı eve alır. Batıl inançları da hayli fazla olan Necibe ile sevgilisi arasında gece yarısı geçen aşağıdaki diyalogdan bu durum anlaşılır: “Necibe Hanım sokak kapısını aralayarak:

-Veysi imkânı yok, seni bu gece içeri alamam. Bu akşam kocam öfkeli yattı. Deminden saçağımızda bir baykuş öttü. Bir uğursuzluktan çok korkuyorum.” (Gürpınar 1968:12)

Dirilen İskelet romanındaki “kocakarı” Müride de batıl inançlarıyla öne çıkan bir kadındır. Müride çalıştığı konaktaki, tuhaf davranışları olan Nasıra'nın “karişik” (Gürpınar 1970: 71) olduğunu düşünür:

Nasıra konakta bir paşa kızı gibi eğitim gördü. Okur, yazar, çalar, çağırır. Duygulu, zeki, fakat karanlık ruhludur. İnsandan kaçır. O cinli tekkenin içinde, kuytu yerlerde dalgın dalgın dolaşır. Karanlık gecelerde hafif peri adımları ile en korkunç yerlerde gezinir. (Gürpınar 1970:71) ifadeleriyle Nasıra hakkındaki batıl inançlarını dile getirir.

Cadı romanında konağın dadısı batıl inançlarla hayatını şekillendiren bir kadındır. Evin ölen hanımının hortlayıp cadıya dönüştüğünü ve hanımın öksüz çocuklarına el kaldıranları büyük felaketlerin beklediğini düşünür:

“-Hanımcığım, bu çocuklar işte böyle kendi kendilerine büyüyecekler.

-Niçin?

-Çünkü onlara gülle dokunmaya gelmez...” (Gürpınar 1981:35)

Ölüler Yaşıyor Mu romanında da yoğun bir batıl inanç eğilimine rastlanır. Romanın kahramanlarından Mahinur Hanım, hurafelere meyillidir. Oğlu Orhan ile komşusunun kızı Şehamet'in evlenmesini engellemek için Battalzade Şeyh Abdüsselam'a başvurur. Abdüsselam, hiçbir manevi mertebesi olmadığı halde, cahil ve dedikoducu kadınların kendisine büyüklük isnat ettikleri bir sahtekârdır. Şeyh Abdüsselam, Mahinur Hanım'ı da dolandırır. Romanda bu bölüm şu şekildedir:

“Şeyh: -İki genç gönlün kaynamasındaki ateşleri söndürmek de kolay bir iş değildir. Külfetli ve masraflı olur.

Hanımfendi: -Tek maksat hasıl olsun...Bizim külfetten, masraftan kaçındığımız yok. Ne gibi masraf gerekirse çekinmeden söyleyiniz. Bize çocuklarımızın esenlik ve mutluluğu gerek.

Şeyh:-Kırk yılan efsunu yapacağım. Bu, en aşağı kırk günde, kırk saat, kırk dakika, kırk saniye olur.” (Gürpınar 1970:227)

Tesadüf romanında da kenar mahallelerden birinde Hoca lakabıyla tanınan sahtekâr bir kadın olan Nefise Hanım'ın dolandırıcılığına yer verilir. Batıl inançlarının kurbanı olup Nefise'nin yalanlarına kanan saf komşu Gülsüm, kocasının kendisini aldattığını ve bu durumdan ancak Nefise'nin büyüleriyle kurtulabileceğini düşünür. Nefise, Gülsüm'ü tatlı sözler ve yuvasını kurtaracağına dair vaatlerle kandırır:

“-Vakt ü halinizi biliyorum kızım, ben senden kendim için on para almam. Neye alayım, sevaplı bir iş için kırk yıllık komşumdan ücret mi alacağım? Fakat yavrum ufak tefek nezirler var. Onlar verilmeyince işe başlanılmaz.” (Gürpınar 1984:31)

Nefise, saf Gülsüm’e bütün bunların yanında şüphelenmesin diye “yedi dolaptan yedi çekirdek fare tersi” (Gürpınar 1984:38) bulup bunu madeni paralarla birlikte yedi kapıya dağıtmasını söyler. Bu da bir mizah unsuru olarak öne çıkarken cahil mahalle kadınlarının bu tür hurafelere inanmaktaki meyillerini de ortaya koyar.

Sonuç itibariyle yazarın romanlarında özellikle yaşlı kadınlar arasında hurafelerin yaygınlığı dikkat çeker. Büyücü, falcı olarak kendini tanıtan insanların tuzağına düşen kadınlar, kandırılmaktan ve dolandırılmaktan kurtulamazlar.

1.4. Kavgacılık

1.4.1. Çingene Kavgası

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarında kadın kavgalarını renkli ve canlı bir anlatımla başarılı bir şekilde verir. Eserlerinde kadın kavgaları da sıkça yer alır. Kavgacılığı bir maharet olarak gören kadınlar arasında bu sebeple ilginç ve mizahi yönü öne çıkan diyaloglar yaşanır. Bunlardan bir tanesi de *Hayatta Sayfalar* romanında geçer. Romanın kahramanlarından Sabire ile Hacer arasında geçen konuşmalarda bu mizah unsuru öne çıkar:

“Hacer:

-Haydi karı haydi... Nazarın değmesin, bu sabah ağzın çelikli. Bu güzel lafları bedava sokağın ortasına saçma böyle. Bu mis kokulu ağzımı hangi tarafa yardım için açsan kavgayı o kazanır.

Sabire:

-Yine verdin piyazı kabarttın koltuklarımı... Şurada kışlakta dört beş çingene karısı var, geçen gün kavga ediyorlardı, ağzım sulandı... İstersen bir ikisini yardıma çağırırım.” (Gürpınar 1995:203)

Yine aynı romanda bir başka gülünç kavga diyalogu ile karşılaşılır. Bu kez de sebep yumurtadır:

“Tavuk sahibi Ayşe, yeldirmesinin eteklerini beline çemremiş, başından örtüsü kaymış, çıplak ayaklarında iki şıpıtık, birkaç adım ortaya çıkarak:

-Karı, folluğunun ağzı yedi mahalleye açık duruyor, sekiz köyün tavuğu içinde yumurtluyor. Boğazınıza kor düşsün. Bu seneyi hep yumurtalarım ile geçirdiniz. Sulukule sürgünü, haram yiyici kaltak... Benim tavuklarım Gerze Hint aşlamasıdır. Yumurtalarımı renginden tanırım, yumurta sepetini bana göster. Ver yumurtacılarımı” (Gürpınar 1995:216).

Çingene kavgalarının yer aldığı bu diyaloglarda yine dönemin yaşantısına ipucu olabilecek ifadeler dikkat çeker. Özellikle yoksulluğun öne çıktığı görülür.

1.4.2. Gelin-Kaynana Kavgası

Gelin kaynana kavgası yazarın birçok roman ve hikâyesine konu olur. Yer yer mizah unsuru ile beslenen bu kavga diyalogları canlı ve renkliliğiyle dikkat çeker. Can Pazarı romanında Nafia Hanım ile kaynanası arasındaki kavga diyaloglarına yer verilir. Nafia Hanım'ın kaynanası kapı dinleyen, kavgacı, dedikoducu, gelinine rahat vermeyen bir kadındır. Nafia Hanım da kaynanası ile sürekli kavga eder. Kaynanası Nafia Hanım'ı yoksul olduğu ve kenar mahalleden Şişli'ye gelin geldiği için küçümser. Onu, fazlaca süslenmekle suçlar:

-Senin tuvalet, düzgün masrafına para yetiştirmek her erkeğin kârı değil...

-Düzgünde, pudrada senin benden aşağı kaldığın var mı? Ben gencim, kocalıyım. Bu yaştan sonra acaba sen kimin için süsleniyorsun?

-Söyletme beni, sen sadece oğlum için süslenmiyorsun.

-Ya kimin için süsleniyorum.

-Salonlarda süzgün gözlerle baktığın erkekler için...

-Oh pek iyi yapıyorum... Demek üzerime süzgün erkek gözleri çekecek kadar güzel bir kadınmışım, inkâr ettiğim güzelliğimi işte böyle başka yollardan söylemek zorunda kalıyorsun. (Gürpınar 1968:126)

Yazarın gelin-kaynana kavgasına yer verdiği bir başka eseri de *Meyhane'de Kadınlar*'dır. Bu eserde gelin Bahriye Hanım ile kaynanası geçinemeyen, sürekli kavga eden iki kadın olarak dikkat çekerler:

Kaynana:

-Karının bana öfkesi nedendir, biliyorum. Melihalar ailece buraya taşınmışlar. Safa geldinize gittim. Kabahatim bu.

Gelin:

-Bana nispet olsun diye gittin...

Kaynana:

-Onunla niçin nispet yapayım?

Gelin:

-Benden önce oğluna Meliha'yı alacaktıydın.

Kaynana:

-Öyle bir söz olduydu... Ama kısmet değilmiş. Oğlum seni aldı. O da başkasına vardı. Artık şimdi uzatacak ne var?

Gelin:

-Çok arzu etmişsin, çok uğraşmışsın ama olmamış.

Kaynana:

-Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım? Çok istedimdi ama işte benim talihsizliğim... Oğlumun talihsizliği... Bir türlü olmadı. (Gürpınar 1995:287)

Gelin kaynana kavgalarının yer aldığı diyaloglarda gelinini sevmeyen ve benimseyemeyen kaynana ile, kaynanasına saygısı olmayan ve bunu konuşmalarına da yansıtan gelin tipleri dikkat çeker. Üslup ise, yazarın diğer kavga diyaloglarında olduğu gibi anlatıyı canlı tutan tarzdadır.

1.4.3. Gelin Görümce Kavgası

Hüseyin Rahmi'nin romanlarında en az gelin kaynana kavgası kadar dikkat çeken bir başka kavga türü de gelin görümce kavgasıdır. Can Pazarı romanında Nafia ile görümcesinin kavgalarına yer verilir. Görümcesi Şişli'de zengin hayata sahip olmakla övünür ve Taşkasap'tan, yoksul bir mahalleden gelen gelinleri Nafia'yı küçümser. Aralarındaki kavgalar da genellikle bu sebepten çıkar:

“Görümce: -Kasımpaşa'yı, Yenibahçe'yi unuttun. Bu semtlerin ahalisinden bir örnek ararsan işte sen...

Gelin: -Mahalle ilen, otomobil ilen, piyano ilen, banyo ilen insana asalet, terbiye gelse siz adam olurdunuz.

Görümce: -Her şeyi geldin burada gördün kenarın dilberi.

Gelin: -Ben burada iffetsizlikten, çıplaklıktan, sahte kibarlıktan, ikiyüzlülüktten, kadın erkek bir arada oturma rezaletinden başka bir şey görmedim.

Görümce: - Türlü türlü esvaplar yaptıran, Bonmarşe bebeği gibi süslenerek erkeklerin karşısına çıkan sen değil misin?" (Gürpınar 1968:127)

Gelin görümce kavgaları yine hararetli ve yazarın dili kullanılmaktaki başarısını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

1.5. Yoksulluk

Hüseyin Rahmi'nin romanlarında sıkça yer verdiği İstanbul'un kenar mahallelerinde yer yer yoksuluğun ve sefaletin izlerine de rastlanır. Özellikle dönemin Surdibi, Cankurtaran gibi yerlerinde bu yoksul yaşantılar sıkça görülür. Yazar, *Hakka Sığındık* romanında yine bir kenar mahallenin dedikoducu ve sefalet içinde yaşayan kadınlarına yer verir. Olaylar, İspanyol nezlesinin kol gezdiği 1919 yılında geçer. Yazarın başarılı ve renkli bir üslupla ortaya koyduğu kadınların aralarındaki sohbet, sefaleti gözler önüne serer:

"-Hu komşucuğum, orda mısın?

-Buradayım Nakıye kardeş... Bizim ihtiyar kütük gibi yatıyor. Artık onu kaldırsa kaldırsa Allah kaldırır. Gelin hasta, oğlan hasta... İş başıma kaldı. Yorgunluktan belim kırıldı. Çamaşır yıkamaya uğraşıyorum. Kirlilerimiz dağ taş yığıldı. Su yok, odun yok, sabun yok... Bir eski fiçimiz vardı. Yağmur borusunun altına koydum. Allah ne rahmet veriyse hem içeceğiz, hem de yemek pişireceğiz. Hem de onunla arınacağız, paklanacağız." (Gürpınar 1995: 173)

Romanda olayların geçtiği söz konusu mahallede Hacı Ferhat Efendi ile Hafız İshak Efendi aileleri dışındaki mahalle sakinleri yoksulluk ve sefalet içindedir. Bu sefalet, mahallenin yoksul kadınlarının dedikodularıyla bir bölümde de şöyle ele alınır:

"-Hacı'nın mutfağından gelen yemek kokusunu duyuyor musunuz?

Raife Hanım, bir av köpeği özeniyle gözlerini süze süze havayı koklamaya uğraşarak:

-Bir iki gündür nezleden burnum tıkanmıştı ama...(Kokuyu içine çekerek) Ay duydum. Duydum... A mis gibi bir şey kokuyor...A dur bakayım... Şey, revani... Kaç yıl oldu bilmem. Mübareği tatmadım. Yalnız ağzımda adı kaldı... Çok şükür işte şimdi de kokusunu duydum." Gürpınar 1995:174)

Hayattan Sayfalar romanında da Eyüp'teki kenar mahallelerden birinde yaşayan insanların sefaletleri dikkat çeker. Romanın ana figürü yine kadınlardır. Romanın başkahramanlarından olan Sabire'nin "kırlice başörtülü, kara yeldirmeli, esmer tenli kırk beşlik" (Gürpınar 1995:187) bir kadın olarak tanıtılması onun sefaletini de ortaya koyar. Sabire, geçimini de bir mezarlığın etrafını temizleyerek sağlar. "Gelip geçen binek, yük ve araba hayvanları yeri kirlettikçe hemen süpürür." (Gürpınar 1995: 187).

Romanın bir yerinde de sefaletin yansıdığı bir dilenci kavgası anlatılır. Hatırı sayılır bir muhitten gelen bir cenaze için dağıtılan paraları almak için edilen kavgada şu renkli ifadeler dikkat çeker:

"Uşak:

-Kocakarı sen çekil... kaç oldu?

-A, senin gözün de beni mi görüyor ayol? On paranızı aldım sa vücudumda on türlü yara çıksın.

Sarsak bir ihtiyar herif kocakarıyı iterek:

-Zeliha meydan bırak da biz de alalım beş on para

Kocakarı:

-Allah senin canını alsın.

İhtiyar:

-Efendi bu karıya vermeyiniz. Bunun Feshane fabrikasında oğlu vardır. Ayda üç yüz kuruş alır.

Kocakarı:

-İlahi üç yüz defa geber emi? Köpoğlu köpek seni...

İhtiyar elindeki değneği kaldırarak:

-Köpek kime diyorsun? Benim yedi ceddin emirdir, kaltak." (Gürpınar 1995:235)

Yukarıdaki diyaloglardan da anlaşılacağı üzere olayların geçtiği kenar mahallelerde derin bir yoksulluk ve sefalet vardır. Yazar bu sefaleti bütün gerçekliği ile yansıtırken diyaloglardaki küfür ve argolarla biraz da mizah unsuru katarak bu yoksulluğu biraz yumuşatarak verir. Yazar bu yönüyle sefaleti bile sevimli hale

getirecek kadar başarılıdır. Berna Moran'ın ifadesiyle "Gürpınar'ın en güçlü yanı kuşkusuz ki mizahıdır." (Moran 2001:133). Buna bağlı olarak yazarın ele aldığı mahalle ve semtlerde, yoksulluğa rağmen, renkli bir yaşantı hüküm sürer.

Sonuç

Türk roman ve hikâyeciliği için büyük öneme sahip olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, canlı ve renkli manzaralarıyla eski İstanbul sokaklarını edebiyata taşımıştır. Neşeleri, sevinçleri, üzüntüleri, kıskançlıkları ve kavgaları ile bu sokaklar aslında bir kültürün ip uçlarını da barındırırlar. Yazarın romanlarında eski İstanbul'un gündelik yaşantısına dair birçok ayrıntı bulmak mümkündür. Gelenek, görenek, inanç, yaşam tarzı birer canlı tablo olarak yazarın seyirlik bir özellik gösterirler. Konuşmalardan ve diyaloglardan İstanbul Türkçesinin inceliklerini yakalamak mümkündür. Kadınları başarıyla konuşturan Gürpınar, İstanbul yaşantısına ait birçok şeyi de kadınların bu diyalogları vasıtasıyla eserlerine yansıtır.

Yazarın eserlerinde azımsanmayacak bir yere sahip olan kadın kahramanlar, genellikle İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşarlar. Olaylar, o dönem için yoksulluğun hâkim olduğu, mahalle yaşantısının çok renkli ve canlı yaşandığı Eyüp, Cankurtaran, Surdibi, Cerrahpaşa, Kalpakçılarbaşı, Balat, Ayvansaray, Taşkasap gibi semtlerde geçer. Birbirine çok yakın ve cumbalı ahşap evlerde yaşayan kadınlar bir tablo gibi canlı olarak Hüseyin Rahmi'nin romanlarında yer alırlar. Yazarın sokağa dair iyi ve kötü her şeyi net bir şekilde ve canlı sahnelerle yansıtmada benimsediği Natüralizmin de payı vardır.

Kadınların dünyasında sıkça yaşanan mahalle kavgaları, gelin kaynana atışmaları, batıl inançlar, hurafelere olan eğilim, saflık, cehalet yukarıda da örneklerle verilmeye çalışıldığı üzere sıkça işlenir. Bu çalışmada verildiği gibi yazarın bu renkli anlatımı onu Türk edebiyatında kendine has bir yere konumlandırmıştır.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Kenan. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri. İstanbul: İnkılâp Kitabevi,1997.
- BORATAV, Pertev Naili. Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1945.
- GÜNDÜZ, Osman. Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı. (Ed. Ramazan Korkmaz). Ankara: Grafiker Yayınları,2013.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Can Pazarı. İstanbul: Atlas Kitabevi,1968.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Dirilen İskelet. İstanbul: Atlas Kitabevi,1970.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Metres. İstanbul: Atlas Kitabevi, 1970.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Ölüler Yaşıyor mu. İstanbul: Atlas Kitabevi,1970.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Şipsevdi. İstanbul:Atlas Kitabevi,1971.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme. İstanbul: Atlas Kitabevi,1972.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Toraman. İstanbul:Atlas Kitabevi,1973.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Cadı. İstanbul: Atlas Kitabevi,1981.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Şeytan İşi. İstanbul: Atlas Kitabevi,1984.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Tesadüf. İstanbul: Atlas Kitabevi,1984.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Hakka Sığındık. İstanbul: Özgür Yayınları, 1995
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Hayattan Sayfalar. İstanbul: Özgür Yayınları,1995.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Kadınlar Vaizi. İstanbul: Özgür Yayınları,1995.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi. Meyhanede Kadınlar. İstanbul:Özgür Yayınları,1995.
- HARMANCI, Abdullah. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2001.
- KAPLAN, Mehmet. Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar. İstanbul: Dergâh Yayınları,1997.
- KORAY, Kenan Hulusi. Hüseyin Rahmi Gürpınar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,1990.
- KOŞAR, Emel. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Batıl İnançlar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. 2005.
- MORAN, Berna. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1. İstanbul: İletişim Yayınları,2001.

SEVİNÇLİ, Efdal. Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul: Arba Yayınları,1990.

ŞENLER, Yaşar. Türk Romanında Reformist Tipler. Konya: Palet Yayınları,2009.

TANPINAR, Ahmet Hamdi. Edebiyat Üzerine Makaleler. (Haz. Zeynep Kerman), İstanbul: Dergâh Yayınları,1998.